

Nová lokalita užovky stromové v Poohří

Jaroslav Forejt

Užovku stromovou (*Zamenis longissimus*) není třeba v tomto článku detailně představovat. Náš nejdelší a zároveň nejohroženější had byl popsán v celé řadě odborných článků a publikací. Cílem této práce je informovat o nové lokalitě výskytu v Ústeckém kraji. V posledních

dvou letech byly v České republice publikovány další dva nové nálezy tohoto druhu. První, z roku 2024, potvrdil dlouho spekulovaný výskyt introdukované populace užovky stromové v Povltaví (Krása 2024). Nejnovější nález pochází z CHKO Soutok (AOPK 2025).

Obr. 1: Užovka stromová na místní komunikaci. Foto Jaroslav Forejt

Obr. 2: Celkový pohled na lokalitu. Foto Radka Musilová

Lokalita Želinský meandr

Zmínky o výskytu užovky stromové v okolí Kadaně jsou známy již z roku 1932 (Feiler 1932). Veškeré průkazné i sporné údaje o výskytu tohoto druhu na uvedené lokalitě a v jejím okolí shrnuli Zavdil et al. (2016). V letech 2014 a 2016 provedli tito autoři výzkum, který jednoznačně potvrdil existenci životaschopné populace užovky stromové na levém břehu řeky Ohře.

O výskytu užovky stromové, místními popisované jako „obrovský had“, byl autor tohoto článku informován ústně již dříve, nicméně první jedinec byl prokazatelně pozorován dne 3. 6. 2020 při pohybu po polní cestě těsně pod silnicí směrem na Tušimice a navazující zemědělskou plochou. V letech 2021–2024 bylo zaznamenáno na lokalitě celkem pět jedinců. Do roku 2025 byl průzkum zaměřen především na horní stepní část oblasti pod Semprou. Poté byl rozšířen i do spodní části u řeky Ohře, kde bylo během sezony 2025 nalezeno pět adultních jedinců. Celkově bylo za pět let na této lokalitě pozorováno 11 jedinců, vždy větších než 1 m. V současnosti je populace užovky stromové na lokalitě Želinský meandr podrobněji zmapována, zejména díky aktivitám spolku Zamenis, který zde provádí monitoring a analýzu DNA. Výsledky jejich výzkumu ukázaly výskyt dvou geneticky odlišných linií užovky stromové.

V České republice byla dosud známa pouze východní linie, jejíž severní hranice výskytu zasahovala právě do oblasti Poohří. Po důkladné analýze DNA byl však zjištěn nový haplotyp

náležející k západnímu klanu užovky stromové (Kotlík et al. 2025).

Na lokalitě byly při průzkumech v posledních letech zaznamenány i další druhy plazů – užovka podplamatá (*Natrix tessellata*), užovka obojková (*Natrix natrix*), užovka hladká (*Coronella austriaca*), slepýš křehký (*Anguis fragilis*) a ještěrka zelená (*Lacerta viridis*), která je zde nejhojnějším druhem.

V posledních pěti letech je za nejvýznamnější ohrožení plazů považováno postupné zarůstání spodní části území v okolí řeky. Tento proces vede k úbytku osluněných stanovišť, zejména v okolí skalních masivů a původních kamenných zídek.

Lokalita Běšický chochol a přilehlé odkaliště

Již zmíněný nález užovky stromové z roku 1932 uvádí Feiler z kvadrátu 5646. Tehdy pozoroval dva exempláře na rulovém ostrůvku v řece Ohři, v místě, které je dnes zatopeno vodami Nechranické přehrady (Zavdil et al. 2016). Do tohoto kvadrantu spadá také lokalita Běšický chochol.

Zavdil et al. (2015) uvádějí, že lokality v kvadrátu 5646 jsou dnes zatopeny a sousední kvadrát 5545 je výrazně pozměněn, a proto považovali pozitivní nález za nepravděpodobný. V roce 2022 byl zahájen průzkum na lokalitě Běšický chochol a v přilehlém odkališti za účelem potvrzení výskytu ještěrky zelené. Během opakovaných návštěv, až do června 2024, byla zjištěna přítomnost pouze ještěrky obecné (*Lacerta agilis*).

Dne 20. 6. 2024 byly při průzkumu lokality nalezeny pozůstatky betonových panelů uprostřed jedné z luk, přičemž pod zarostlou laminátovou deskou byl objeven téměř metrový jedinec

Nálezy užovky stromové na lokalitě Běšický chochol v letech 2024–2025

Rok	Datum	Věková kategorie	Popis / okolnosti nálezu	Pozorovatel / Zdroj
2024	zač. května	adultní	Vzrostlý jedinec	Matěj Pošta (informace od J. Rothanzla)
2024	20. 6. 2024	adultní	Téměř metrový jedinec pod laminátovou deskou (teplota pod úkrytem 40,2 °C)	Jaroslav Forejt
2024	9. 7. 2024	adultní	Videozáznam dospělé užovky stromové	Marie Hamáková
2025	23. 4. 2025	adultní samec	Poblíž hromady betonu u odkaliště	Jaroslav Forejt
2025	29. 5. 2025	juvenilní	Pod mapovací plochou	Jaroslav Forejt
2025	29. 5. 2025	subadultní	Na přilehlé louce	Jaroslav Forejt
2025	22. 6. 2025	adultní	Téměř metrový jedinec	Jaroslav Forejt
2025	7. 7. 2025	juvenilní	Pod mapovací plochou	Radka Musilová
2025	15. 7. 2025	juvenilní	Volný pohyb na odkališti	Marie Hamáková
2025	20. 7. 2025	adultní	Velká užovka stromová slézající z větve stromu (pozorována entomologickou výpravou)	R. Musilová – entomologická výprava
2025	22. 9. 2025	adultní (mrtvý jedinec)	Mrtvá užovka stromová nalezená na lokalitě	Jan Kapr

Obr. 3: Pohled na hadník, včetně navazujícího odkaliště. Foto Jaroslav Forejt

užovky stromové. Teplota pod tímto úkrytem činila 40,2 °C. Přehled následujících nálezů je uveden v **tabulce 1**.

Lokalita Běšický chochol byla dříve dalším meandrem řeky Ohře, na břeh řeky navazovaly louky a pole, ze kterých se plynule zdvihal tento vrchol. Lze předpokládat, že zde vznikaly hromady snesených kamení z obdělávaných polí, možná i zídky. Proto také odsud pochází výše zmíněný nález 2 jedinců užovky z roku 1932. Kvůli plánu na vytvoření vodního díla Nechanice tento meandr v roce 1968 zanikl. Jelikož vrch Běšický chochol přímo sousedí s odkalištěm elektrárny Tušimice, které bylo využíváno pro ukládání popílku již od šedesátých let, nezbylo užovce mnoho prostoru. Odkaliště Tušimice bylo užíváno až do roku 2003. Následně proběhla rekultivace území. S ohledem na vzácný výskyt okáče metlicového (*Hipparchia semele*) zde bylo vyhlášeno chráněné území a rekultivace byla provedena tak, aby vznikl biotop převážně stepního charakteru. Zdali zde populace užovky přežila více než 50 let v menší izolované populaci, která dnes expanduje, nelze spolehlivě prokázat, ale ani vyloučit.

Na lokalitě byly vytvořeny hromady betonové sutě, které slouží nejen okáčům, ale zároveň představují vhodná stanoviště pro ještěrky zelené. Odkaliště je od chocholu a přilehlých lesů odděleno lučním porostem a cestou, což

tvoří vhodná stanoviště pro užovky stromové. Ty se vždy vyskytují na hraně porostu a louky, případně přímo na louce nebo okraji odkaliště, a zřejmě tolik nepronikají do volné teplé horní plochy odkaliště ani na první terasy. Sečení luk probíhá pouze ručně pomocí strunových sekaček a posekaná hmota je posléze shrabávána ručně. Na jihozápadní a severní části lokality se nachází zemědělské plochy, které jsou obhospodařovány těžkou mechanizací.

Management ochrany

Od roku 2023 probíhá na lokalitě pravidelné monitorování výskytu plazů, přičemž v roce 2025 bylo nejintenzivnější. To se odráží i v počtu zaznamenaných nálezů. V roce 2025 zde byla realizována výstavba pěti hadníků pro kladení vajec. Čtyři z nich byly již pro sezonu 2026 naplněny pilinami. Konstrukce vychází z dlouholetých zkušeností spolku Zamenis. Velmi potěšující je nález 3 mláďat v letošní sezoně, což svědčí o přirozené reprodukci zdejší populace. Na lokalitě se také nachází několik mapovacích ploch z jezírkové fólie, které napomáhají odhalení hadů. Díky pravidelné údržbě lokality s ohledem na výskyt okáče metlicového zde v současné době nehrozí zarůstání.

Soustředěné ochranné aktivity by se měly v následujících letech zaměřit zejména na monitorování výskytu plazů, rozmístění dalších mapovacích ploch a údržbu či analýzu zbudovaných

hadníků. Samozřejmě byla tato lokalita zahrnuta do záchraného programu užovky stromové.

Nejasný původ populace

Význam lokality je vysoký, obdobně jako u dalších stanovišť s prokázaným výskytem kriticky ohrožené užovky stromové. Pozorování z posledních let naznačují, že změny klimatu mohou přispívat k rozšiřování jejího výskytu a častějším nálezům i v oblastech, kde nebyla dlouhodobě potvrzena. Studovaná lokalita je specifická svou odlehlostí a nízkou mírou antropogenní zátěže, zejména absencí silniční dopravy (pohyb vozidel údržby z nedaleké elektrárny Tušimice je minimální). Významným faktorem je rovněž regulovaný vstup na území, který je podmíněn povolením od skupiny ČEZ. Přesto jsou v terénu opakovaně zaznamenány případy porušování tohoto režimu, i když celková úroveň ochrany a regulace pohybu zůstává relativně vysoká.

Otázkou nadále zůstává, jak se zdejší populace užovky stromové na lokalitě ocitla. Nabízejí se dva možné scénáře, třetí možnost, a sice záměrná introdukce člověkem, se nejvíce jako příliš pravděpodobná.

První možností je, že se jedná o přirozené rozšíření populace ze známé lokality na Želinském meandru. Užovka si mohla v posledních letech najít vhodný migrační koridor a úspěšně se zde usídlit. Vzhledem k tomu, že v poslední době jsou jedinci nalézáni i blíže k městu Kadaň, lze tuto variantu považovat za reálnou. Svědčilo by to také o tom, že se užovce na „meandru“ velmi dobře daří. V roce 2026 budou v rámci mapování výskytu umístěny mapovací plochy z bazénové fólie na předpokládané trase migrace a tato trasa bude zahrnuta do pravidelných obchůzek lokality.

Druhou možností je, že od doby napuštění Nechanické přehrady zde v lesích a na loukách Běšického chocholu přežívala malá mikropopulace, která zůstala dlouhou dobu skrytá. V současnosti, kdy je na odkališti klid a probíhají zde managementové zásahy zaměřené na ochranu okáče metlicového, mohly vzniknout vhodné podmínky pro její rozšíření a populační růst. Toto tvrzení by mohla potvrdit či vyvrátit pouze analýza DNA zdejší populace v porovnání se Želinským meandrem. ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz